

КОБЗАР Олександр Федорович

Начальник факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України, м. Київ

доктор юридичних наук, професор

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВООХОРОННОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ СКЛАДОВИМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Обґрунтування позиції про те, що органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані Конституцією України діяти виключно в межах і у спосіб передбачені законодавством України, особливо примус і сила (як форми забезпечення реалізації правоохоронної функції держави) мають бути чітко врегульованими, з визначеною межею та кореспондуватись із принципами законності та співмірності завданої шкоди та відвернутого правопорушення, крім цього, така діяльність не може провадитись ким завгодно, а лише спеціально уповноваженими на це суб'єктами, зокрема і тими суб'єктами які віднесені до складових сектору безпеки і оборони.

Крім цього, звертаючись до змістового наповнення поняття «правоохоронна функція держави», слід зауважити, що різні вчені вкладають в нього розбіжний зміст, що негативно може вплинути на подальше дослідження цього явища в синергії з сутністю та змістом правового режиму воєнного стану.

Так, Й. Горінецький, правоохоронну функцію держави розуміє як самостійний і пріоритетний напрям державної політики, що за допомогою юридичних засобів здійснюється для досягнення певного соціального ефекту, як захист права загалом, основ конституційного ладу, в тому числі прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, зміцнення законності та правопорядку, і одночасно виступає правовою формою досягнення інших цілей суспільства і держави [1, с.3-5]. Таким чином, відповідне явище має чітке спрямування – захист прав і свобод людини і громадянина всіма наявними в держави законними інструментами й засобами, а також розширення кількості й плюралізація їх форм, з огляду на розвиток суспільства та цивілізаційні надбання.

Деякі дослідники звертають увагу, що правоохоронна функція держави є інструментом і напрямом виключно внутрішньої діяльності держави, що покликаний забезпечити недопущення порушення встановлених і регульованих правом усіх суспільних відносин [2, с.10].

Як правило, дослідники виділяють серед внутрішніх елементів правоохоронної функції держави наступні підфункції: охорона конституційного (державного) ладу; охорона прав і свобод людини; охорона власності; охорона громадського порядку; охорона природних ресурсів і навколишнього природного середовища; боротьба зі злочинністю [3].

Крім цього, низка вчених обґрунтовує позицію про те, що видами правоохоронної функції держави можуть бути: обмежувальна, попереджувальна, профілактична, ресоціалізаційна та інші, що в свою чергу також може бути розглянуто в якості структурних елементів відповідної теоретико-правової категорії.

Агресія РФ проти України, перш за все суттєво негативно вплинула на дотримання прав і свобод кожної людини та громадянина, що проживають не лише на території України, а й усього світу, оскільки спровокована товарна криза, неможливість підтримання Україною зернового товарообороту, звичний рівень міграції населення світу, туристичні маршрути та інші цивілізовані аспекти функціонування суспільства опинились під загрозою. Перш за все, крізь призму людиноцентризму, під загрозою опинились права і свободи людини і громадянина, кожного індивідуально, оскільки жорстокі звірства російських загарбників, що незаконно розпочали бойові дії на території мирної України суттєво негативно (а подекуди руйнівню) впливають на дотримання інститутів прав і свобод людини загалом, можливість забезпечення державою соціальних й індивідуальних благ.

Водночас законодавство більшості країн світу містить вказівку на спеціальну правову конструкцію, яка б надавала додаткові права публічній адміністрації у випадках, коли держава стикається з непередбачуваними ситуаціями, які унеможливають нормальне функціонування суспільства, подолання яких вимагає мобілізації всіх наявних ресурсів – так звані надзвичайні режими чи режими воєнного стану [4, с. 68].

Законодавством України визначається, що воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройній агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [5], таким чином, правовим режимом воєнного стану є запровадження такої низки заходів, що спрямовані на забезпечення недопущення порушення прав і свобод людини і громадянина в умовах суттєвої загрози їм у спосіб консолідації всіх державних правоохоронницьких інституцій і забезпечення їх інструментарієм досягнення цілей з установлення правопорядку та убезпечення населення.

С. Кириченко та інші, аналізуючи відповідний напрям звертають увагу, що в умовах введення воєнного стану особливого значення набуває завдання забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Безумовно, коли нормальне функціонування держави і суспільства стає неможливим, окремі права і свободи людини і громадянина зазнають певних обмежень [6]. Саме тому, що будь-яка державницька діяльність спрямовується й регулюється законодавством України, окремі його норми безпосередньо «визначають правила», навіть в питаннях меж звуження прав і свобод людини і громадянина. Наприклад, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» встановлено основні механізми дії такого режиму, обмеження, що є допустимими під час його запровадження та чіткий перелік функцій і повноважень органів влади, щодо забезпечення правопорядку та відбиття збройної агресії чи загрози нападу, іншої небезпеки відповідно до законодавства України.

Ю. Фігель, в свою чергу, звертає увагу на те, що дія правового режиму воєнного стану в Україні, врегульовується не лише національним законодавством, а також і ратифікованим Україною міжнародним нормативно-правовим підґрунтям, оскільки при здійсненні своїх прав і свобод кожна людини повинна зазнавати тільки тих обмежень, які встановлено законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві [7, с. 223].

Тому, слід зазначити, що правовий режим воєнного стану в Україні, а тим більше воєнного стану, в умовах не оголошеної росією війни офіційно, зумовлює обстановку в якій правоохоронна функція України, як суб'єкта міжнародно-правових взаємин і центрального елемента в системі національних правовідносин відіграє ключову роль в усіх відносинах. Зрозумілим є зміст цієї функції та основне його призначення, окремі аспекти та напрями. До найбільш важливіших серед них треба віднести перш за все, припинення подальшого порушення вже порушених фактично прав і свобод, стримування від порушення прав і свобод осіб, що перебувають в уразливих станах, запровадження комплексних профілактичних програм, щодо недопущення розповсюдження девіантних проявів у суспільстві на всіх рівнях.

Таким чином, на підставі проаналізованих підходів до поняття й сутності правоохоронної функції держави як теоретико-правової конструкції, механізму та змісту правового режиму воєнного стану, його тісного взаємного (дуалістичного) взаємозв'язку з правоохороною, а також інших позицій і думок учених і дослідників щодо досліджуваного явища, на нашу думку, основними аспектами правоохоронної функції держави в умовах дії правового режиму воєнного стану, можуть бути такі як: організація та забезпечення попередження повторної окупації деокупованих територій, або централізоване забезпечення відселення місцевих жителів з метою убезпечення найвищої соціальної цінності – людського життя; задіяння основних механізмів і структурних підрозділів органів правопорядку для забезпечення дотримання непорушних і тих, що не можуть бути обмежені прав і свобод людини і громадянина як на території всієї держави так і, в першу чергу на деокупованих територіях; забезпечення запровадження державних програм і стратегій, що спрямовані на вдосконалення й підвищення рівня розуміння населенням потенційних і реальних загроз окупації ворожими військами їх місць постійного проживання; створення механізмів соціальної реабілітації постраждалих осіб, що в свою чергу дозволить сприяти як відновленню порушених прав, так і в першу чергу (в межах правоохоронної функції) – недопущенню порушення ще більшого обсягу прав і свобод людини і громадянина; запровадження широкого кола соціально-правовий інструментів і регуляторів державного впливу щодо питань пов'язаних із відбудовою зруйнованих територій, перш за все критичної інфраструктури, а одразу після – цивільних об'єктів і житлового фонду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горінецький Й.І. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти/автореферат дисер.канд.юрид.наук 12.00.01/ Горінецький Й.І.-Національна академія внутрішніх справ України,- К., 2005. -23с.

2. Московець В.І. Поняття та значення правоохоронної функції держави/Московець В.І.//Право і безпека,-Харків, Університет внутрішніх справ.- 2011.- №2.- С.317

3. Бугайчук К.Л. Національна поліція України як суб'єкт реалізації правоохоронної функції держави. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. Харків, 2017. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_10_2017/pdf/7.pdf

4. Славко А. С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2016. Вип. 41 (2). С. 74–78.

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

6. Кириченко С. О., Лобко М. М., Семененко В. М. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни. Наука і оборона. № 2, 2019. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2019-7-2-09-16>

7. Фігель Ю.О. Обмеження прав людини в умовах воєнного стану. Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія «Юридична». 2015. Вип. 2. С. 222–230.